

Claudiu-Ion Neagoe

*Arnăuții în
Țările Române
(secolele XVIII-XIX)*

Studiu istoric

Editura MEGA

Cluj-Napoca

2022

Acest volum a apărut cu sprijinul
Asociației Social Culturale Dinicu Golescu,
Județul Argeș

DTP:
Editura Mega

Copertă:
Dragoș Fătu

Redactor:
Robert Cincu

© Claudiu-Ion Neagoe, 2022

Imagine coperta I: Arnăut grec de la începutul secolului al XIX-lea (Desen realizat de Cătălin Drăghici)

Imagine coperta IV: Arnăut albanez sau sârb din primele decenii ale secolului al XIX-lea (Desen realizat de Cătălin Drăghici)

ISBN 978-606-020-482-4

Descrierea CIP este disponibilă la Biblioteca Națională a României.



EDITURA MEGA | www.edituramega.ro
e-mail: mega@edituramega.ro

Cuprins

- 7 Prefață (Petre Otu)
- 15 Notă asupra ediției
- 17 Organizarea militară a Țărilor Române în „secolul fanariot”
- 17 Consecințele instaurării domniilor fanariote asupra organizării militare a Țărilor Române
- 24 „Trupe auxiliare” ale Porții Otomane
- 30 Încercări de reorganizare a oștirilor pământene sub fanarioți
- 43 Arnăuții în oștile românești din vremea domnilor fanarioți
- 43 Despre originea etnică a arnăuților
- 54 Efectivele arnăuților
- 64 Căpeteniile arnăuților
- 69 Arme și veșminte
- 77 Atribuțiile arnăuților
- 95 Implicarea unor arnăuți în viața economică și socială a Țărilor Române
- 105 Rolul arnăuților în timpul evenimentelor de la 1821
- 167 Ultimii arnăuți din Țările Române
- 185 Arnăuții (arnaoutes) in the Romanian Principalities. Historical study. Summary
- 190 Les arnaoutes (arnăuții) dans les Principautés Roumaines. Etude historique. Résumé
- 195 Glosar
- 201 Bibliografie

Prefață

Organizarea militară la români este un subiect predilect de investigație pentru istoriografia națională, începând cu Nicolae Bălcescu, istoric și revoluționar pașoptist, autor al monumentalei lucrări consacrate lui Mihai Viteazul¹.

Tradiția inaugurată de Nicolae Bălcescu a fost continuată, între alții, de maiorul Ioan Popovici², generații Nicolae Alevra³ și Ion I. Anastasiu⁴, marele istoric Nicolae Iorga⁵, profesorul Ion I. Nistor⁶, generalul Radu R. Rosetti⁷ ș.a.

În perioada postbelică este de menționat sinteza în șase volume *Istoria militară a poporului român*, elaborată

¹ Nicolae Bălcescu, *Românii supt Mihai Voievod Viteazul*, în *Opere*, vol. III, volum îngrijit de Daniela Poenaru, Editura Academiei R.S.R., București, 1986.

² Maior Ioan Popovici, *Organizațiunea Armatei Române*, vol. 1–2, București, 1900, 1903.

³ Nicolae Alevra, *Organizarea armatei române după război*, București, 1930.

⁴ General Ion I. Anastasiu, *Oastea română de-a lungul veacurilor*, București, 1933.

⁵ Dintre lucrările lui N. Iorga menționăm *Istoria armatei românești*, vol. I–II, București, 1929.

⁶ Ion I. Nistor, *Organizarea oștirilor pământene sub regimul Regulamentului Organic*, București, 1943.

⁷ Cea mai importantă lucrare a generalului Radu R. Rosetti este sinteza *Istoria artei militare a românilor până la mijlocul veacului al XVII-lea*, elaborată în 1945, publicată în 1947 și reeditată în 2003 de către Editura Corint, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de semnatarul acestei prefețe.

de Centrul de Studii și Cercetări de Istorie și Teorie Militară (C.S.C.I.T.M.), creat în anul 1969, care acoperă istoria națională din cele mai vechi timpuri până în 1944⁸.

În anii din urmă se remarcă volumele consacrate evoluției Statului Major General, elaborate sub egida Serviciului Istoric al Armatei și cu participarea altor specialiști⁹. Nu trebuie omisă din această succintă rememorare bibliografică nici *Enciclopedia Armatei Române*, apărută în anul 2009, ce reprezintă rodul unui larg colectiv de cercetare¹⁰.

Problematica reformei militare timp de peste un veac, din 1878 până în 2008, a făcut obiectul unei monografii elaborată de un colectiv de specialiști ai Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară¹¹.

La rândul ei, Editura Militară a inițiat colecția „Lideri Militari”, în cadrul căreia au apărut o serie de lucrări consacrate mareșalilor Alexandru Averescu, Constantin Prezan, Nicolae Dăscălescu, Constantin Christescu, Traian Grigorescu, Ernest Broșteanu ș.a.

După 1989, memorialistica de război a reprezentat o direcție prolifică pentru multe edituri românești. Fără a face un bilanț, imposibil de altfel în cadrul succint al acestei prefețe, amintim volumele avându-i ca autori pe Constantin Z. Boerescu, Ion N. Lahovari, Alexandru

⁸ *Istoria militară a poporului român*, vol. I–VI, Editura Militară, București, 1984–1989.

⁹ *Istoria Statului Major General roman. Documente. 1859–1947*, Editura Militară, București, 1994; *Statul Major General 1859–2004. Istorie și transformare*, Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, București, 2004.

¹⁰ *Enciclopedia Armatei Române*, Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, București, 2009.

¹¹ Petre Otu (coordonator), *Reforma militară și societatea în România (1878–2008). Relaționări externe și determinări naționale*, Editura Militară, București, 2009.

Cernat, Vasile Rudeanu, Radu R. Rosetti, Gheorghe A. Dabija, Vasile Scârneci, Mihail Buttescu, Titus Gârbea, Constantin Sănătescu ș.a.

În pofida acestui impresionant efort istoriografic, organizarea militară a românilor, în special în veacurile de mijloc, este departe de a fi tratată exhaustiv, rămânând destule aspecte care se impun a fi revăzute, nuanțate, adâncite. O dovedește din plin și doctorul în istorie Claudiu-Ion Neagoe, reputat medievist, conferențiar la Universitatea din Pitești și conducător de doctorat la Universitatea „Valahia” din Târgoviște, prin această lucrare, aflată la a doua ediție (prima a apărut în 2010), consacrată *arnăuților*.

Aceștia au constituit o structură ce apare astăzi insolită, devenită între timp subiect literar și/sau cinematografic, dar care vreme de multe decenii a reprezentat o realitate cotidiană ce a căpătat, uneori, accente dramatice pentru societatea românească de la sud și est de Carpați.

Autorul a continuat cercetările, apelând atât la bibliografia apărută între timp, dintre care cităm lucrările semnate de Andrei Oișteanu, Nicoleta Roman, Constanța Vintilă-Ghițulescu, Matei Cazacu, Mihai Cristian Amărieuței, Tudor Dinu, Gabriela Dumitrescu, Nicolae Mavrodin, ș.a., cât mai ales la documentele primare, esențiale pentru orice demers de reconstituire a trecutului.

Urmare a acestui efort remarcabil, problematica rolului arnăuților în istoria militară românească este mult îmbunătățită.

Arnăuții au fost un corp de lefegii (mercenari), de origine albaneză, prezenți în oștile celor două țări românești extracarpatică încă din secolul al XVII-lea, după ce Mihai Viteazul a îngăduit așezarea la nord de Dunăre a 15.000 de albanezi¹².

¹² Primul document care atestă prezența albanezilor în teritoriile românești este considerat cel redactat la 12/24 martie 1595 de

Numărul și rolul acestora în ansamblul forțelor militare ale celor două țări a variat, în funcție de opțiunile domnitorilor, de resursele pe care le aveau la dispoziție, de scopurile propuse etc. Pentru secolul al XVII-lea, se apreciază că arnăuții ar fi fost reprezentați de câteva sute de persoane¹³. De altfel, izvoarele menționează că Petru Șchiopul, domnul Moldovei (1574–1577, 1578–1579, 1583–1591) avea o gardă de 400 de trabanți și 500 de albanezi.

Ulterior, în veacul al XVIII-lea, așa cum arată documentat Claudiu-Ion Neagoe, rolul lor sporește considerabil, arnăuții fiind atât trupe însărcinate cu paza directă a domnitorului, cât și forțe de ordine în teritoriu. Acest fapt se explică prin decăderea instituției ostășești care a reprezentat o consecință directă a instaurării regimului fanariot la sud și est de Carpați.

În istoriografia națională există o lungă și destul de aprinsă dezbatere în legătură cu natura și rolul regimului fanariot în Țările Române. Fără a intra în detaliile acestei controversate științifice și nu numai, nu este nici locul și nici cazul, vom preciza că s-au conturat practic două mari curente de opinii.

Primul dintre ele, ceva mai vechi, apreciază că regimul fanariot a avut consecințe negative asupra statutului internațional și al dezvoltării interne a celor două țări românești.

Giovani de Marini Poli, trimisul împăratului habsburgic Rudolf al II-lea în Țările Române, expedit din Alba Iulia către Bartolomeu Pezen, sfetnic imperial la Curtea din Viena. Acesta reda faptul că Mihai Viteazul a permis unui număr de 15.000 de familii albaneze să se așeze la nord de Dunăre. Este considerat primul act care atestă prezența albanezilor ca o comunitate distinctă în teritoriile românești; cf. Gelku Maksutovici, *Istoria comunității albaneze din România*, Editura Kriterion, București, 1992.

¹³ General Radu Rosetti, *op. cit.*, pp. 280–283; *Istoria militară a poporului român*, vol. III, Editura Militară, București, 1987, pp. 346–347.

Domnii fanarioți erau simpli executanți ai ordinelor Porții, ei fiind interesați doar de propria lor îmbogățire pe care o doreau cât mai rapidă, având în vedere că erau foarte des schimbați de sultani.

Pe plan militar, acest lucru s-a concretizat în desființarea oștilor pământene și decăderea spiritului războinic al românilor, astfel că aceștia nu au mai fost capabili să poarte, singuri sau în cooperare, bătălii de mare amploare.

Forțele militare, atâtea câte au existat, iar în această privință autorul vine cu cifre cât se poate de credibile, au avut atribuții preponderent din sfera activităților politienești (paza hotarelor, strângerea birurilor, stârpirea răufăcătorilor etc). Desigur că au existat și români care s-au înrolat în armatele marilor puteri care s-au războit în această perioadă, teritoriul românesc fiind un loc predilect de confruntare.

Autorul precizează că reducerea forțelor militare pământene a fost o inițiativă exclusivă a fanarioților și nu a fost cerută de Poarta otomană. Dimpotrivă, aceasta a cerut în repetate rânduri domnii fanarioți din cele două țări românești concursul militar în diferite războaie, utilizând cel mai adesea forțele puse la dispoziție ca „trupe auxiliare” și nu combatante de primă linie.

O a doua concluzie importantă, pe care o susținem pe deplin, este aceea că, în veacul fanariot, românii nu și-au diminuat „spiritul ofensiv”. Pe lângă mărturiile incluse în lucrare, o menționez și pe cea a lui Ion Ghica referitoare la celebrele sale scrisori către Vasile Alecsandri. În iulie 1879, el redă amintirile polcovnicului Ioniță Ceganu, luptător în armata rusă în războiul dintre anii 1806–1812. Acesta aprecia: „Românii s-au bătut totdeauna; n-a fost război fără ca ei să nu fi sărit asupra păgânilor. Răpaușatul moșu-meu, Ceauș Vergea (familia noastră a fost neam de pandur din tată în fiu),

își aducea aminte după la 1716, când a venit întâiași dată Mavrocordat; p-atunci avea țara dorobanți, roșiori, călărași, odivói, seiméni, talpáși, lefegii și slujitori; patruzeci de mii de oameni armați, pe care grecul, când a venit domn, i-a desființat ca să nu ne mai putem bate cu turcul și să rămâie ei, fanarioții, stăpâni pe țară”¹⁴.

O a doua mare orientare în istoriografie, susține că, dimpotrivă, departe de imaginea negativă, cu accente apocaliptice uneori, regimul fanariot a reprezentat o perioadă a reformelor pe diverse planuri, cu realizări importante în planul culturii. Sunt citate, ca argumente peremptorii, reformele înfăptuite de Constantin Mavrocordat atât în Moldova, cât și în Țara Românească¹⁵.

Claudiu-Ion Neagoe se plasează în prima orientare istoriografică, iar opțiunea sa, cel puțin pe planul organizării militare, o găsim pe deplin îndreptățită. Documentele și mărturiile epocii evidențiază, cât se poate de clar, o realitate care nu poate fi negată – decăderea instituției ostășești la români în veacul fanariot. Această stare de lucruri a determinat ca boierimea munteană și moldoveană, în memoriile trimise în special Curților de la Viena și Petersburg, să solicite, între alte revendicări, și reconstituirea forțelor militare autohtone¹⁶.

¹⁴ Ion Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*, ediție îngrijită de Radu Gârmaș, și ilustrată de Rareș Ionașcu, Editura Humanitas, București, 2014, p. 53.

¹⁵ Florin Constantiniu, *Constantin Mavrocordat*, Editura Militară, București, 1982.

¹⁶ Pentru această problemă a se vedea, între altele, Vlad Georgescu, *Memoires et projets de reforme dans les Principautés Roumaines 1769–1830*, Bucarest, 1970; Idem, *Ideile politice și iluminismul în Principatele Române*, Editura Academiei R.S.R., București, 1972; Ion I. Nistor, *Un proiect de organizare a oștirilor pământene din 1812*, București, 1939; Idem, *Primele încercări de restaurare a oștirilor pământene*, București, 1939 etc.

În acest context, așa cum subliniază autorul, rolul arnăuților a sporit. Demn de semnalat este că în a doua parte a secolului al XVIII-lea, arnăuții își pierd caracterul etnic, albanez, de până atunci, ei fiind cunoscuți ulterior drept mercenari de origine sud-dunăreană. Șefii lor erau cel mai adesea greci, deoarece domnitorul avea aceeași origine¹⁷.

Claudiu-Ion Neagoe dedică, pe bună dreptate, cel mai extins capitol al cărții sale, complicatului an 1821, în care pe teritoriul românesc au acționat mai mulți actori (Eteria, Tudor Vladimirescu, Rusia, Poarta Otomană) cu interese divergente și contradictorii.

În acest „păienjenis” arnăuții au constituit una dintre cele mai importante structuri militare, care, însă, nu au acționat unitar. O parte dintre ei s-au găsit în tabăra otomană, iar o alta a cochetat cu Eteria. Tudor Vladimirescu i-a privit cu suspiciune și ostilitate, sentimente ce s-au dovedit întemeiate de vreme ce sfârșitul lui tragic s-a datorat și acestor trupe de mercenari. De altfel, după evenimentele din 1821, rolul arnăuților s-a diminuat treptat, la aceasta contribuind și crearea forțelor militare autohtone, respectiv a „miliției pământene”. Chiar dacă formula organizatorică era departe de așteptările românilor, ea a constituit embrionul din care s-a format, ca urmare a reformelor întreprinse de Mihail Sturdza, Gheorghe Bibescu, Barbu Știrbei și mai ales Alexandru Ioan Cuza, „domnul unirii”, armata națională.

La mijlocul veacului al XIX-lea, arnăuții deveniseră o pagină de istorie, chiar dacă unii au supraviețuit și în veacul următor, așa cum a fost Refet Kadriu (1911–2000), fostul paznic al Palatului Brâncovenesc de la Mogoșoaia.

¹⁷ Apostol Stan, *Renașterea Armatei Naționale*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1979, p. 14.

Această secvență de istorie militară românească este evocată cu acribie de Claudiu-Ion Neagoe, care, prin această nouă ediție, continuă și mărește, în același timp, preocupări mai vechi.

Bazat pe o bibliografie extinsă, el reușește să ne readucă în memorie meandrele istoriei arnăuților, condiționată cu tot ce ține de evoluția unei structuri ostășești: fapte de vitejie; devotament până la sacrificiu; trădări; jafuri asupra populației civile; rebeliuni împotriva stăpânirii sau a boierilor în slujba cărora se aflau, povești de dragoste etc.

Remarc, de asemenea, iconografia bogată care dă un plus de culoare și de atractivitate lucrării care se citește cu plăcere și interes. O recomand așadar, atât specialiștilor, cât și tuturor celor pasionați de istoria militară românească.

Prof. univ. dr. Petre OTU
Președintele Comisiei Române
de Istorie Militară